

ISSN-0352-5724 | UDK 80/81(082)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

LV/2

НОВИ САД
2012

Јасна Влајић-Поповић

С.-Х. ГЛѠМАЗАН ‘ОГРОМАН; НЕЗГРАПАН; КАБАСТ’
– ИЗМЕЂУ РЕТКИХ СЛОВЕНСКИХ ПАНДАНА
И ВИШЕСТРУКИХ ДОМАЋИХ ИНТЕРПРЕТАЦИЈА*

У раду се разматра српски придев *ѓлѠмѓзан / ѓлѠмазан* ‘огроман; незграпан; кабаст’ који засад нема задовољавајуће етимолошко решење. Након прегледа свих формално и семантички релевантних облика, као највероватније се предлаже извођење од именице *ѓлѠмаза* ‘нешто велико, незграпно, трапаво’, поствербала од *ѓломѓзѓи / ѓламѓзѓи* ‘тумарати, *клатити се’, *ѓлѓмзѓи* ‘ходати дуго и с напором’, као проширења са интензификатором *-з-* од *ѓлѓмаѓи* ‘климати, ландарати’, досад неетимологисаног. Износи се претпоставка да је дошло до преплитања и укрштања облика на *ѓл-* (са преовлађујућом семантиком трапавости – као одлике тешког ходања), и оних на *ѓр-* (са доминантном семантиком јачине и величине – што пак узрокује отежаност кретања).

Кључне речи: српски језик, етимологија, семантика, творба, придев, *ѓломазан*.

This paper deals with the S.-Cr. adjective *glѠmazan / glѠmazan* ‘hulking, gross; unwieldy, cumbersome’ which is still lacking a satisfactory etymological interpretation. After a review of all formally and semantically relevant forms, proposed as most probable is its derivation from the noun *glѠmaza* ‘something big, clumsy’, a postverbal from *glomѓzati / glamѓzati* ‘to wander, *oscillate’, *glѓmzati* ‘to walk long and with difficulty’ which originate from *glѓmati* ‘to totter, wobble, flop, wiggle, sway loosely’ (itself without etymology) through *-z-* intensifier. The original forms in *gl-* (among which semantics of clumsiness – typical of hard walking is dominant), are supposed to have intertwined with those in *gr-* (with prevailing meanings of extreme strength and size – that can also hamper walking).

Key words: Serbian language, etymology, semantics, word-formation, adjective, *glomazan*.

1. Придев *ѓлѠмѓзан / ѓлѠмазан*, *-зна*, *-зно* ‘претерано обиман, крупан, огроман, кабаст; нескладан, незграпан, трапав (о људима, стварима; појавама и пословима)’ данас је у широкој употреби, у српском књижевном и говорном језику, као и у дијалектима. У описној лексикографији је добро заступљен, док га етимолошки речници уредно региструју – али заправо не тумаче.

1.1. Реч је посведочена тек релативно скоро. Перо Будмани (RJA 3/1887: 204) њену старост квалификује са „у наше вријеме” па наводи пар примера из М. Ђ. Милићевића и М. П. Шапчанина, а као једину потврду непосредно

* Овај прилог је резултат рада на пројекту „Етимолошка истраживања српског језика и израда *Етимолошког речника српског језика*” (бр. 178007), који у целини финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

из народног говора, прилог *ѓ̀лòмазно* ‘незграпно’ (Н. Дучић забележио у Требињу). Довољно блиске фонетске варијације, а са одговарајућом семантиком (осим *ѓ̀лòмачан* ‘грдан, незграпан’ из [Сремских] Карловаца), РЈА не региструје.

1.2. Потврде у РСА су бројније, од аутора пореклом са ширег терена (а ретко из збирки речи), где су најстарији опет с краја XIX века, М. Ђ. Милићевић и Ђорђе Поповић. Ту се налази и широк репертоар варијантних облика (в. § 2.1. нн.), међу њима и *ѓ̀ромазан* код Јована Стејића и Томе Живановића, из 1836. и 1848. године.

1.3. Новије дијалекатске потврде потичу са пространог терена (од Пиве и Спича до Војводине, од Дрвара до Јабланице) и често се јављају са варирањем ликвида (са почетним *ѓ̀ро-*), ређе са варирањем почетног вокала (*ѓ̀ла-*) или неким другим сменама вокала.

1.4. Први етимолошки коментар дао је Будмани, са необразложеном назнаком да „Може бити сродно с *ѓ̀ломой̑* и *ѓ̀ломай̑а̑и̑и*” (РЈА 3/1887: 204).

1.5. Скок га наводи у одредници *ѓ̀ла̀маза* у коју је сместио (можда под утицајем Будманија?) и низ других ономатопејских речи које не потичу од истог корена тј. нису уопште нужно сродне. Осим насловне именице необичног значења ‘човек који на сајму продаје своју робу безобразно лажући [тј. варалица, шарлатан]; готован’, као и њеног деноминала *ѓ̀ламàзай̑и̑и / ѓ̀ламàзай̑и̑и*, ту је и његов хомоним (?) у значењу ‘(о говедима) кад не пасу, него шећу’, као и *ѓ̀лòмòй̑* ‘бука’, *ѓ̀ломой̑а̑и̑и*, *ѓ̀ломай̑а̑и̑и* итд. – што је све заокружено идејом да се ономатопеја преноси на велики обим, неспретност, тромост (Скок 1: 565–566). Иако се овај придев завршава на *-азан*, Скок га не помиње с.в. *-аз(а)нь*, *-азна*, *-азно* (1: 79, у одредници посвећеној том сложеном суфиксу који он, исправно, сматра само српско-хрватским), што имплицира да Скок придев није тако анализирао.

1.5.1. Путоказ ка етимолошком решењу често пружа управо творбена анализа. Скок је за придев *ѓ̀лòмàзан* није дао, мада је понудио разумно објашњење настанка самог суфикса. По њему је, у иначе реткој творби именица женског рода на *-знь* (ген. *-зни*), након уметања непостојаног *-а-* дошло до идентификације тако насталог последњег слога са нашим придевским наставком *-ан* [< псл. **-ьнь*] и на крају до преосмишљавања именице женског рода у мушки род придева, који је затим успостављен у сва три рода (дакле, *бојазан*, *-зни* f. > *бојазан*, *-зна*, *-зно* adj.¹ или *ѓ̀ријазан*, *-зни* f. > *ѓ̀ријазан*, *-зна*, *-зно* adj.) да би на концу он постао модел (истина, не нарочито продуктиван!) за даљу творбу, од других глаголских основа: *ѓ̀ојазан*, *љубазан*² (< *ѓ̀оји̑и̑и*,

¹ Треба имати у виду да се још за прасловенски реконструише придев **bojazнь*, *-зна*, *-зно* adj., као стара формација према **bojazнь* f. (SP 1: 298), мада није извесно да је с.-х. придев његова директна континуанта а не каснија, локална творба (до које је дошло и у другим слов. језицима: словеначком, старопољском, оба лужичка, спорадично и у руском, украјинском и белоруском).

² Другачију идеју је, вероватно и не знајући за Скокову, имао Вајан: „Le serbo-croate *ljubezan* ‘affection’ et le slovène *ljubezen* sont des abstraits en *-i* tirés des adjectifs s.-cr. dial. *ljubezan*,

љубиџи – чак од глагола на *-иџи*). Такав развој био је могућ само након осамостаљивања склопа изворне глаголске основе и суфикса у нови двоструки суфикс *-аз-ан* (Скок 1: 79). Оно на шта Скок није посебно обратио пажњу јесте генерализација иницијалног *-а* у суфиксу *-аз(а)н* и на друге глаголске основе, до које је вероватно дошло преко најфреквентнијих именица изведних управо од глагола на *-аџи*.³ Треба истаћи да се придев *џлџмазан* није нашао ни у одговарајућим приручницима о творби у којима се помиње (али не и анализира) суфикс *-аз(а)н* (в. Вавић 1966: 246;⁴ 1986: 313, 397;⁵ Клајн 2003/2: 268⁶).

1.6. Занимљиво је да оба прасловенска речника садрже наш придев *џлџмазан*, у оквирима различитих одредница, али га не тумаче јасно већ тек имплицитно, самим смештањем поред појединих облика из других словенских језика – од којих се он често разликује, формално и/ли семантички.

1.6.1. У московском речнику смештен је у одредницу **glomozъ / *glomozdъ / *glomozа* заједно са блискозначним чеш. дијал. *hlomoznyj* 'снажан, кршан', блрус. *гламазда* 'неспретна особа', и још неким релативно сличним облицима друкчије и разнолике семантике (чеш. *hlomoz* 'бука', дијал. *hlomozа* 'недозрели плодови', *hlomouz* 'жуљ, кврга', слц. *hloza* 'сушено воће', блрус. *гломозд* 'старудија' итд.), а једини коментар који се тиче наше речи посебно јесте да је придев *џлџмазан* изведен од именице *џлџмаза* 'нешто огромно'. Скренута је и пажња на недовољну проученост унутарсловенских односа, али уместо да је понуђен заједнички етимон за све ове речи, он се само имплицира упућивањем на **glémezdъ* и **gromozd-* (при чему ове друге одреднице у речнику и нема, а прва у значењу 'корњача, шкољка, пуж и сл.' не делује као стварни пандан). Ту је (истина, са знаком питања), реконструисано и псл. **gloma*, на основу срп. [покр.] *џлџма* 'оно што је гломазно' [Нови Сад] (в. ЭССЯ 6: 137–138). Иако сама та псл. реконструкција не стоји, упућивање на одредницу **grom* и помишљање на смену ликвида *l/r* као и на експресивну творбу (ibid.), свакако је вредно пажње као назнака правца даљег размисљања.

variante de *ljubazan*, et slov. *ljubezen*" (VAILLANT 1974: 629–631, § 1109–1110, више о самом суфиксу *-zнь* 627, § 1107).

³ Овај примат био је могућ због својства псл. суфикса *-zнь* да, приликом грађења девербалних изведеница (махом су то *nomina actionis > nomina acti*), долази не само на корен (као у случају нпр. *žizнь : žiti*), већ и на глаголску основу, на *-а-* (нпр. цсл. *kajazнь : kajati*, поред шире распрострањене псл. **bojazнь : *bojati*) или на *-џ-* (нпр. цсл. *govězнь : gověti*, поред шире распрострањене псл. **bolězнь : bolěti*) итд. (о псл. суфиксу в. SŁAWSKI 1974: 118–119).

⁴ Ту се у § 561 *-аз(а)н* наводи на списку мртвих суфикса, међу придевима *бојазан*, *џојазан*, *љубазан* и *џријазан*.

⁵ Ту су раздвојени именички и придевски суфикс *-аз(а)н*, али без објашњења: уз први се само помиње именица *бојазан* (§ 1153 у одељку „Остали појединачни суфикси”), а други се смешта у класу *n-*суфикса у одељку „Творба придјева с опћим описним значењем” (§ 1511) и у групи „Остали суфикси с опћим описним значењем” где се наводи [као формант] у *џојазан* и *љубазан*.

⁶ Ту се у § 3.4.19. наводи *-ајз(а)н* у поглављу о домаћим придевским суфиксима, међу сложеним суфиксима на бази *-(а)н*: „долази на глаголске основе, у *џојазан*, у *бојазан* (данас застарело као придев, али очувано у сложеници *боџобојазан*), а уз извесно семантичко померање у *љубазан* (са кратким *а*) и у *џријазан*”.

1.6.2. У краковском речнику придев *ѓлѓмѓзан* се помиње само с.в. **glōma*, у краткој одредници посвећеној искључиво побијању те реконструкције у ЭССЯ (в. § 1.6.1), и упркос завршном указивању на **glōmazьнѓ* (SP 7: 126), управо та одредница (на коју се упућује и с.в. **glōmoza*, *ibid.* 127), у овом речнику заправо не постоји! Тако смо остали ускраћени за (евентуални) компаративни словенски материјал и за идеје које је Франтишек Славски, уредник и аутор дотичних одредница, (изгледа) имао у вези са псл. **glōmazьнѓ*. Осим тога, и с.в. **glōmozь* и **glōmoziti* (*ibid.* 128) не само да је изостао с.-х. придев, већ му се не могу наћи ни пандани међу бројним и разноврсним дериватима ономатопејског корена са базичном семантиком буке, крцкања и сл.

1.6.3. Дакле, треба имати у виду да у суседним, јужнословенским, језицима одговарајућих облика и значења нема,⁷ а примери из источнословенских језика не пружају адекватне паралеле: осим што нису сви семантички довољно блиски, они или уопште немају тумачење у оквиру својих језика (нпр. блр. *гламаздá* ‘расцјапа’, ‘нехлямяжы’, ‘бесталковий чалавек’ ЭСБМ 3: 93), или им везе на (балто)словенском плану нису сасвим јасне (нпр. укр. *грáмозд* ‘неред, хаос; бесмислица’, *грáмуз* ‘неред’, *громоздѓти* ‘разбацивати’ ЕСУМ I: 583, 601),⁸ или у литератури не постоји сагласност о развојном путу од претпостављеног етимона: нпр. рус. *громóздкий* ‘страшно тежак; кабаст, гломазан’ ЧЕРНЫХ (2007) уопште не тумачи, ФАСМЕР (I: 461) с.в. *грóмозд* лаконски га везује са *грómáда*, ЦЫГАНЕНКО (1989: 96) га изводи од глагола *громоздѓть*, од општеслов. основе **gromozd-*,⁹ од ие. корена **grom* који је и у *громда* – и још упућује на рус. дијал. *громозд* ‘хрпа, гомила којечега’, док најскорије Л. В. Куркина у ТСРЯ (фактички обједињујући претходна два тумачења) придев изводи од глагола, а њега од *грómáда*, са експресивним елементом *-zd-*.

1.7. Из свега изложеног намеће се закључак да придев *ѓлѓмѓзан* заправо није ваљано етимолошки размотрен, а још мање решен. С обзиром на то да су словенске везе слабе и непоуздане, јасно је да постоје озбиљни разлози да се сумња у његову прасловенску старину, те да га треба посматрати као резултат знатно касније творбе до које је дошло вероватно тек на српско-хрватском терену. Питање је само како је тај развој текао. У одсуству довољно старих записа кроз које би се тај пут могао пратити, мора се прибећи реконструкцији, на основу разноликих савремених облика, како би она у крајњем исходу довела, ако не до коначног решења, а оно барем до неке разумне етимолошке претпоставке.

1.8. Пре него што се приступи формалној анализи у оквиру домаћих средстава, ваља размотрити могућност да је реч позајмљена. Као потенцијални предложак намеће се рус. *громóздкий*, приближно једнаке семантике

⁷ Не може се успоставити веза овог придева са сазвучном слн. именицом *golazen* ‘гамад’, као вероватном контаминација према *gomazen* ‘исто’ од *gomazeti* ‘гмизати’ (тако о њему SNOJ 2003: 180).

⁸ Чињеница да овај речник не региструје облик *громíздкий* ‘гломазан’ вероватно значи да се он сматра фонетски адаптираним русизмом.

⁹ Треба имати у виду да одреднице **gromozd-* у ЭССЯ нема (в. § 1.6.1).

и фонетски најближи управо облику *ѓрѓмазан* који чини најраније српске потврде (в. § 1.2.). Међутим, та идеја се слободно може одбацити јер у српском језику постоје потврде са иницијалним *ѓл-*, несумњиво народног порекла, од којих је најстарија прилог *ѓлѓмазно* (Требиње), затим придеви *ѓлѓмѓзан* (Сарајево), *ѓлѓмѓзан* (Мачва) итд. Друго је питање евентуалне сродности са тим руским придевом: она за облике на *ѓл-* није реална, а за оне на *ѓр-* дошла би у обзир само када би се као предлогачки и за српске облике (§ 3.2.4.) узела именица *ѓромѓда* (као у случају руског, в. Л. В. Куркина § 1.6.3.), што је ипак најмање вероватна опција.

2. Пут до етимолошког решења води преко творбено-семантичке анализе расположиве грађе, чији избор и организација нужно подразумевају постојање прелиминарне етимолошке претпоставке. На основу ње се потврде систематизују тако да обухвате формалне варијације чији инвентар улази у границе одређене истим кругом значења – што подразумева да се претходно изврши семантичка тријажа. У овом случају то захтева да се из разматрања искључе (барем привремено) неки фонетски блиски облици – претежно глаголи – чија семантика указује на то да се ради о посебним, вероватно независним, речима (такође нерешене етимологије). Оне се групишу око различитих значења, нпр. 'правити буку, лупати, трескати, тутњати',¹⁰ 'варати тј. варалица',¹¹

¹⁰ Међу овим ономотопејским речима глаголска именица *ѓломѓшање* посведочена је раније (XVII век, Микаља, Дивковић из РЈА) него одговарајући глаголи *ѓломѓшајши*, *ѓломѓшајши* 'бучати, чалакати', затим следи поствербал *ѓлѓмѓш* 'бука, чалакање' код Вука и код низа каснијих писаца, при опису буке, треска, клопарања и сл., било природног порекла (нпр. гломот у обору код Магавуља), било техничког (гломот столица; гломот точкова; гломот теретних кола; гломот и шкргут машина; чисте пушку уз прасак и гломот код Козарца. Куленовића, Е. Цара – све РСА). Са још неким потврдама глагола нпр. *ѓломѓшајши*: клупко и столова и људи ... столови гломѓу а људи рѓпѓу (Кикић); с празним гломѓућ колима (Маретић/Ившић); све шушти, бруји, праска, гломѓта (М. Стојановић из Сења), *ѓломѓшајши* (Парчић) ареал ових речи се указује као претежно западни, међутим то је вероватно крива слика изазвана недостатком грађе: уп. *ѓломѓрајши* (о мачки на тавану, Купиновац код Јагодине) или *ѓломнѓши*: срце му гломнѓ у вратној жили (Кикић); 'испити наискап; пити се' (Сарајево; Јадар). Управо са крајњег истока потиче низ синонимних глагола са иницијалним *ѓр-*: *ѓромѓши* 'трескати, лупати (на врата)' (НПр Зајечар), *ѓромѓло* 'особа која много говори' (Зоруновац), *ѓромѓшајши* 'тутњати, грмети', *ѓромѓрајши* 'луп(ар)ати' (Тимок, Сврљиг, Гружа, Надибар), *ѓромѓријши* 'исто' (НПр Зајечар) који вероватно нису – мада могу бити – независног порекла. Због њихове изразито ономотопејске природе можда и стоји Кушарово, неизглед паретимолошко, објашњење: *Гломѓи* или *ѓромѓи* [je]: јак *ѓиѓројши*, као кад удара *ѓром* – све из РСА). Међутим, именица *ѓрѓмаз* 'јак, снажан глас' и 'грлат човек' (в. § 2.2.2.), првенствено због првог значења, не спада овамо (мада је другим сасвим блиска зоруновачкој *ѓромѓло* 'особа која много говори' а нарочито далматинској *ѓламаза* *'галамѓија' на шта се своди Скокова дефиниција 'човек који на сајму продаје робу безобразно лажући', в. § 1.5. и следећу напомену).

¹¹ То је породица формално и семантички нејасне именице заправо неизвесног порекла: *ѓламаза* т. 'особа која ... се улагује ... како би постигла неки циљ': Он је велики гламаза, не вјерујем да мисли оно што говори (Дубровник, Боланић – Тривунац 2002: 73); *ѓламаза* т. 'варалица, обмањивач, шарлатан', 'готован, који очекује да га други храни' (сев. Далмација, Дубровник), *ѓламазало* 'готован' (Далмација, Херцеговина), *ѓламѓзајши* 'бити гламаза, понашати се као гламаза' (Дубровник, Корчула) = *ѓламѓзајши* (Далмација, Херцеговина); *ѓламаѓѓиво* 'брбљиво размѓтање' (Парчић); овамо можда и презиме *Гламѓзина* (све према РСА, в. § 1.5. и претходну напомену).

‘лутати, тумарати’¹² и сл.¹³ Преостали облици обједињени значењем ‘незграпан, велик’ биће изложени у две групе, према почетном *џл-* или *џр-*, и даље разврстани сходно степену блискости вокализму лика *џл̄д̄м̄з̄ан* који је, будући стандардан, узет за полазиште овог разматрања.

2.1. Облици на *џл-* по правилу садрже елемент *-з-* и показују малу фонетску и нешто већу творбену варијантност која се, осим у експресивној суфиксацији придева, огледа и у постојању неколико именичких облика и једног деноминалног глагола (в. нарочито § 2.1.1.3). Ареал потврда је не само широк већ и прилично равномерно распоређен, како у дијалекатским изворима тако и код неких писаца, претежно српских.

2.1.1. *џл̄д̄м̄з̄ан* адј. ‘тром, неспретан, незгроман’ (RJA)¹⁴; ‘претерано, незграпно крупан; незграпан, трапав’ (нпр. гломазне потковане ципеле; гломазна столица; гломазна процедура доношења закона; неспретне и гломазне мотивације радња; гломазна прича; гломазни сан итд.), ‘огроман, велик, крупан’ (нпр. гломазна множина људи; гломазнији растом); ‘кабаст (о житу, силажи) – све из РСА¹⁵); ‘велики, тешко покретан, нескаландан, гломоразан’ (Никишић, Ђоковић 2005: 44).

2.1.1.1. *џл̄д̄м̄з̄ан* адј. ‘гломазан (о бачви)’ (Сарајево, РСА); *џл̄амазан* ‘велики, гломазан’ (Мачва, Лазивић 2008: 64).

2.1.1.2. *џл̄д̄м̄ачан* адј. ‘грдан, незграпан’ ([Сремски] Карловци, RJA).¹⁶

2.1.1.3. *џл̄д̄мазно* adv. ‘неспретно’ (Требиње, RJA); ‘тешко, незграпно, неспретно’: таласи се гломазно д и з а х у и с п у ш т а х у (М. Ђ. Милићевић); [коњи] који су тромо и гломазно г а з и л и (Д. Васић); у ... кућу је у л а з и о гломазно, како каква тешка животиња; само се трапаво и гломазно в у к а о по сопственом салону (Винавер); страх п л а з и по њему гломазно и лепљиво како велика змија (проред Ј.В.-П.); *џл̄д̄м̄з̄нџџ* f. (уп. пример А. Белића: Иако се *џразноџговорљив* данас мало употребљава због гломазности, ипак је тај сложени придев сасвим правилно саграђен или: Гломазношћу и висином се посебно истичу Столови (Подибар и Гокчаница); *оџлом̄з̄д̄ији* impf. ‘добити гломазан, нескла-

¹² Уп. творбено-семантички низ експресивних глагола који се најбоље изводи од неутралног *џл̄ам̄аји* ‘климатати, ландарати’: Низ прси ... глама [момчету] сребрни ланац (Пољница), даље *џлам̄аз̄аји* ‘тумарати, лутати (о стоци на слабом пашњаку)’ (Лика, Нови Сад), *џлом̄аз̄аји* ‘пасти, гристи слабу траву’ (Бачка – све из РСА), такође *џлам̄з̄аји* ‘ићи, ходати дуго и са напоном по благу, по лапавици’ (Поткозарје, Далмација 2004: 54). Ниједан од ових облика досад није етимологисан.

¹³ Међу слична значења спадало би нпр. *џлом̄аји се* ‘чешати се јако, драпати се’ (Славонија, РСА) које се може довести у везу са *џл̄ам̄аји* ‘климатати, ландарати’ (в. претходну напомену и § 3.1.3.1., нарочито нап. 18).

¹⁴ Уп. примере: До сад сам придизао ђурке, јагањце, прасце, кошнице и другу гломазну ситуацију (М. Ђ. Милићевић), Ма да је тако пун и гломазан, он је ипак за чудо брз (id.); У гломазној фијоци од стола (М. П. Шапчанин).

¹⁵ За примере из РСА (за разлику од оних из RJA који су теже доступни, в. претходну напомену) даје се само минималан непосредни контекст, док им се извори разрешавају према локацији, по изузетку именом аутора ако је опште познат, нпр. код Јована Дучића: „Човек, уопште, не познаје жене, јер је без интуиције, гломазан”.

¹⁶ Уколико није резултат грешке – ово је једини пример смене суфикса *-аз-* / *-ач-*, и то не из фонетских разлога већ прсто алтернирања ради (као у случају *џун-ах-ан* : *џун-ач-ан*, даље *џун-ач-ак*; слично (?) и *млад-ач-ан*, *озим-ач-ан*). Или је то последица додавања другог глаголског интензификатора (уп. *убији-ач-ан*, *доси-ач-ан* ‘довољан’ и сл.) на глагол *џлом̄аји* који сматрамо полазним обликом.

дан изглед, облик' (уп. пример Г. Ковачића: црква оронула ... жупни двор ... пожутио и огломазно као касарна – све из РСА).

2.1.1.4. *ѓлѓма* f. 'оно што је гломазно' (уп. Змајев пример из Новог Сада: Хтели су да поклоне баби бунду, а она ће рећи: „Шта ће ми та глома?“); *ѓлѓмаза* f. 'оно што је огромно, грдосија'; *ѓломѓзина* f. 'гломазна, лена особа' (ЦГ); *Глѓмазић* презиме (све РСА).

2.1.1.4.1. *ѓлѓмеза*, *ѓлѓмезина* m./f. 'трома, неуредна, неспретна особа' (ЦГ, РСА), *ѓлѓмеза* m. 'крупан, нескладно грађен човек' (Спич, Поповић – Петровић 2009: 99).

2.1.1.5. *ѓлѓмѓран* adj. 'уморан, ломан' (Левач), 'бременита': каже [се] да је [жена]: трудна, тешка, теgebна, гломарна (Косово Поље), *ѓлѓмѓран* 'уморан, ломан' (Параћин – све РСА), *ѓлѓморѓзан* 'гломазан; нескладан, груб' (Ускоци, Станић 1990–1991: 125), *ѓломоран* 'незграпан, гломазан (о ципелама)' (Јабланица, Жугић 2005: 54), *ѓлѓмотан* 'слабо покретан': Нешто сам данас гломотан; Ухватила ме гломотиња па се не могу маћи (Пива, Гаговић 2004: 40), *ѓломотан* 'гломазан' (Тимок); 'ломан, тром', *ѓломотуран*, *ѓломотуран* 'гломазан' (Књажевац), *ѓломѓратан* 'громорадан (о старцу)' (М. Лалић – све РСА).

2.2. Облици на *ѓр-* много ређе садрже елемент *-з-*, мада такође показују знатну творбену варијантност (некад чак необјашњиву из регуларних средстава). Најстарија посведочена потврда има управо овакав фонетски лик, и то код писца из Војводине, одакле и данас долази неколико примера (са проширењем *-ул-* и без елемента *-з-*), мада већина записа потиче из народних приповедака (Вук, Врчевић) као и из западних крајева (најдаље из Дрвара и Пољица) и Црне Горе – а код писаца, осим С. Сремца, још код Његоша, Матавуља, Матоша, Маретића. У поређењу са ареалом облика на *ѓл-* упадљиво је одсуство потврда из источне, чак и централне Србије.

2.2.1. *ѓрѓмазан* adj. 'велики, огроман, гломазан': Сав тај посао ... громазан труд иште (Т. Живановић); Ријека [Црнојевића] скаче ... низ голе стијене и громазно камење (ЦГ); 'моћан, силан' (Ј. Стејић); 'громак, снажан (о гласу)': Јак, снажан, громазан глас (ЦГ, све РСА).

2.2.2. *ѓрѓмаз* m. 'јак, снажан глас': Стрaшан громаз има; 'грлат човек': громаз – каже се за човјека са јаким гласом (из времена кад се пјевало „из гласа“) (ЦГ, РСА).

2.2.3. *ѓрѓман* adj. 'огроман': У колу је гиздава дивојка; | Румен лица, сестра громних дојка (НП, Котари); у громној дворани (Матош); без ... тако громног трошка (све из РСА).

2.2.4. *ѓрѓморѓн* adj. 'велики, незграпан' (ЦГ, Вук), *ѓрѓморѓтан* 'гломазан, кабаст (о стварима)', 'огроман, крупан, тешко покретан [(о људима)]: Микаило е громоратан, па не може трчат. Громоратнијега чељадета нијесам гледао (Васојевић, Стиловић 1990: 158), *ѓрѓморадан* 'неспретан, гломазан, несмајан' (Никшић, Ђоковић 2005: 46), 'велики, незграпан' (ЦГ, Вук), 'крупан и незграпан, гломазан; кабаст': Треба се чувати ... од младе удовице и громорадне планинке (НПр, Врчевић), Кнез долачки, човјек громорадан и трбушаст (Матавуљ), Громорадан [човјек је] веома велик те неспретан, [Пасови с јакицама] су тешки и громорадни; 'огроман, горостасан': чоек ... громорадна стаса (НПр, Вук), На овај громорадни дуб желуд маћи од лешњика (Сремац), мрачна, честа, громорадна шума; Вали се надму ... громорадни брдима налик (Маретић); 'громогласан': громорадно пљескање (све РСА).

2.2.4.1. *žromòrodan* adj. ‘из којег бију громови, громоносан’: Све области дубровачке | Приклонише гордост своју | Пред ошротом пламна мача | И осjenком громоородном | Од барјаках Руса, Срба (Његош); ‘громорадан’: Полифем громоородни чобан : валови громоородни (Маретић, Ившић, све РСА).

2.2.5. *žròmòtan* adj. ‘горостасан’ (Вук), ‘голем, снажан, развијен, крупан, стамен’ (Дрвар, Јовичић 2003: 48), ‘јако велик’: Грозда је била и лијепа и громотна цура, ... висока и танка к’о конопља (Поткозарје, Далмација 2004: 60).

2.2.6. *žromúla* m./f. ‘горостас’ (Вук); ‘горостас, грдосија’: Бијесни Роландо, стравични громула; f. ‘сплет, гужва’: громула змија (Дрвар, Босна, све РСА), *zžram-úl-a* / *zžrom-úl-a* ‘неспретна, груба, крупна особа’ m./f. (Каћ; Ковиљ, Нови Сад – све РСГВ 3: 114–115), *žròmuna* ‘група, гомила’ (Пољица) = *žròmунџа* (РСА).

2.2.6.1. *žròmulan* adj. ‘гломазан, крупан (о човеку)’ (Војводина, РСА).

2.3. Паралелизам облика на *žl-* и *žp-* није потпун, али већина њих – и то без битног или доследног подвајања значења, има и пандане са другом ликвидом: *žломаз(ин)а* / *žламеz(ин)а* vs. *žром-аз*, *žлом-аз-ан* vs. *žром-аз-ан*, *žлом-ор-ан* vs. *žром-ор-ан*, *žлом-ор-аӣ-ан* vs. *žром-ор-аӣ-ан*, *žром-ор-ад-ан* (можда и *žром-ор-од-ан*), *žлом-оӣ-ан* vs. *žром-оӣ-ан*. Неспарени остају, осим хапакса *žлом-ач-ан*, још *žлом-ар-ан*, *žлом-ор-аз-ан*, *žлом-оӣ-ур-ан*, *žлом-уӣ-ур-ан* (N.V., сви већ садрже ликвиду *-p-*), као и *žром-ан*, *žромуна* / *žромуџа*, *žромула* (> *žромул-ан*).

3. Два су питања кључна за формалну анализу: једно је порекло елемента *-z-*, од кога зависи правац творбене анализе, а друго је природа односа почетног *žl-* : *žp-*, од чега зависе границе лексичко-семантичке породице која ће том анализом бити обухваћена. Осим тога, мања фонетска варирања, у виду асимилације или дисималације вокала (као *žломозан* и *žламазан* или *žламеза*) нису од већег значаја, док варирање претпоследњег (и/ли њему претходног) слога *-аз-* / *-ач-* / *-ар-* / *-ор-* / *-ор-аӣ-* / *-ор-аз-* / *-оӣ-* итд. може бити фактор творбене анализе тј. аргумент у прилог одређеног тумачења (пошто су у питању глаголски форманти).

3.1. Главно дистинктивно обележје читаве породице јесте елемент *-z-* у другом слогу – он изостаје код свега неколико облика укључених у разматрање према семантичком критеријуму. Осим предлога тумачења његове појаве, треба тежити и томе да се као полазиште даље деривације етаблира именица *žломаза*, јер би се у супротном (због изведеница *žломаз-ина*, *Гломаз-ић* итд.) она морала тумачити као продукт регресивне творбе – што је само по себи проблематично.

3.1.1. Могућност да је елемент *-z-* суфикс, не би дошла у обзир јер такав не постоји у словенским језицима, мада би се преко њега најлакше успоставио творбени низ, полазећи од најкраћег (а семантички адекватног) облика *žлома* (в. § 2.1.1.4.). Међутим, та именица је хапакс, без етимологије и сопствене породице речи – дакле, највероватније резултат декомпозиције *žломаза* / *žламаза*.

3.1.2. Могућност да је елемент *-z-* део суфикса *-аз(а)н* није сасвим искључена, мада је нису узели у обзир ни Скок ни каснији тумачи творбе (уп.

§ 1.5., нап. 4, 5, 6) – што не треба сматрати за коначан суд (јер га они нису образлагали), али ни пренебрегнути ту чињеницу. У сваком случају, таквом анализом се отвара низ проблема тј. питања на која се не може увек дати једнозначан одговор. Ако се претпостави да је реч-узор био неки придев релативно блиског значења, нпр. *џојазан*, питање је да ли се творба одвијала са свешћу о томе да овај двоструки суфикс иде на вербалне коренове и основе (в. нап. 3), или је пак базирана на декомпозицији придева *џој-аз-ан* са свешћу о његовим варијантама *џој-аић-ан*, *џој-аиц-ан*, *џој-ан*, које не подразумевају нужно полазиште у глаголу, већ можда и у именици *џој* (наравно, поствербалу). У првом случају, као одговарајући полазни глагол морао би се узети – будући једини реално посведочен (в. нап. 13) – *џломаићи се* 'драпати се' (што се суочава са тешко савладивим семантичким тешкоћама) или *џламаићи* 'климати, ландарати' (в. нап. 12) који је у том основном значењу семантички више удаљен од придевских значења него његови проширени, интензивирани облици – који не могу бити формално полазиште такве творбе. У другом случају полазна именица била би *џлома* – међутим, она као хапакс (формално поствербал од *џломаићи* – али у незнано ком значењу, в. § 2.1.1.) и при том неизвесних домаћих и даљих словенских веза, не представља добар основ за даље тумачење.

3.1.3. Могућност да елемент *-з-* представља вербални **интензификатор** *-z-* (о њему в. SŁAWSKI 1974: 55) формално је најреалнија. Тако би у основи творбеног низа лежао глагол *џламаићи*¹⁷ у интензивираним облику *џламзаићи* > *џламазаићи* / *џломазаићи* (в. нап. 12), односно као непосредно полазиште његов поствербал *џламаза / *џломаза*, одакле се даље изводе, с једне стране придев на *-(а)н* тј. *џломазан*, а са друге стране презиме *Гломазић* и аугментатив / пејоратив *џломазина* (са варирањем вокала и *џламеза*, *џламезина*). Тиме се тежиште тумачења задржава на облицима са почетним *џл-*. Због неупоредиво слабије посведочености глагола, његова основна семантика 'климати, ландарати', као и она интензивираним 'ходати дуго и са напором' односно 'тумарати, лутати' (данас специфично везана за стоку на слабом пашњаку) – што је, баш код фонетски најближег облика, *џломазаићи*, еволуирало у значење 'пасти слабу траву' – на први поглед је неспојива са разматраним придевом. Међутим, придев свакако не води порекло од варијанте глагола регистроване у Бачкој, већ од облика са базичним значењем 'тешко ходати (клатећи се), тумарати и сл.', тако што се при описивању оних који ходају на тај начин развио одговарајући семантички сплет који одражава узрок(е) таквог кретања: 'тром, ломан', 'нескладан, незграпан, трапав', и специфично 'бременит(а)', затим изведено 'крупан, горостасан, велик (о људима, стоци)'. Даље се конкретно значење са живих бића пренело на ствари 'кабаст, превеликог обима', а коначно и на апстрактне појмове 'велик, обиман, огроман (о појавама, радњама, пословима)'. Ако се обрати пажња на примере употребе прилога *џломазно* из РСА, види се да се сви односе на разне врсте тешког

¹⁷ Од ове основе без интензификатора можда је изведен и фитоним *џламош* т. 'трава која расте у води а лишће јој плива [дакле: лелуја, ландара] као локвањ' (Змај, РСА).

кретања: таласи се ... дизаху и спуштаху; коњи ... газили; улазио ... (као каква тешка животиња), вукао се (по салону); плази (као змија), в. § 2.1.1.3.

3.1.3.1. Идеја о вези између придева *џломазан* и наизглед несродног му глагола *џлама(за)йи* могла би се дубље подупрети, с једне стране ширењем његове породице на домаћем терену, а са друге смештањем тог глагола у шири словенски контекст – али то је тема за себе и задатак за неку другу прилику.¹⁸

3.2. У односу почетних *џл-* : *џр-* на први поглед је у питању алтернација, јер постоје паралелни синонимни облици (в. § 2.3.). Међутим, када се све узме у обзир, вероватније је да су то биле **одвојене породице** речи које су се слично развијале, те затим (због експресивне природе и блискости значења) почеле да укрштају и стапају. При том је код облика на *џлом-* као изворна преовлађивала семантика ‘незграпан, нескладан’ → ‘велик’, док је код оних на *џром-* то више било ‘јак, снажан’ → ‘велик’.

3.2.1. Ако се, као од основног облика, пође од придева *џрџман* ‘велик’, формално оправдано било би извођење од глагола *џромайи* ‘луп(ар)ати, трескати’ од кога су, преко његових непосредчених облика са различитим интензификаторима, могли настати и други облици придева: осим са *-аз-*, још на *-ор-*, *-ор-ај-*, *-ој-* итд. Таква би творба била пандан највероватнијој творби облика на *џл-* (в. § 3.1.3.). Семантички јаз можда би се могао преомстити тумачењем да се оно што (се издалека чује да) лупа, треска и сл. доживљава као ‘трапаво, незграпно’, па и ‘велико’. Међутим, овом тумачењу понајвише се противи ареал, пошто су постојеће глаголске потврде (на *-арайи*, *-арийи*, *-ињайи*) јасно ограничене на крајњи исток српског језичког простора (Сврљиг, Зајечар, Зоруновац, Тимок – ретко Гружа и Надибар, в. нап. 10). Стога је било основа да се то издвоји.

¹⁸ За почетак, требало би објединити и „помирити” значења раздвојена у грађи из напомена 10, 11 и 12, а затим их довести у везу са формално – али не и семантички – одговарајућим усамљеним чеш. *hlomoziti*¹ ‘љуљати се (о детету на крилу; о деци на гранама дрвећа)’, ‘хапати се (о одећи)’, ‘радити неке пољске послове клечећи’ итд. Махек држи да је у основи тих чешких значења представа ‘притискања’, ‘гњечења, гужвања’ те закључује да је то типична експресивна реч са богатим фонетским и семантичким развојем, слабо очувана код других Словена, која за х т е в а п о д р о б н о и с т р а ж и в а њ е (Маснек 1968: 168–169, проред Ј.В.-П.). Неко даље истраживање могло би да почне смештањем у одговарајући домаћи контекст придева чеш. дијал. *hlomoznyj* ‘снажан, кршан’ (в. § 1.6.1.), што Махек није имао у виду, или провером статуса именице блр. *гламазда* ‘неспретна особа’ (в. § 1.6.1. и § 1.6.3.), а нарочито разматрањем могућности да се облик који Махек наводи као хомонимни глагол, чеш. *hlomoziti*² ‘бучати, хучати, грајати’ (и упућује на *lomoziti* 3^о, *ibid.* 169) уколико се за то нађу нове слов. паралеле, доведе у ближу везу са *hlomoziti*¹. У сваком случају, чеш. *hlomoziti*¹ ‘љуљати се, њихати и сл.’ може се, ако се изузме разлика у интензификатору *-z-*, посматрати у истом семантичком кругу са с.-х. *џламайи* ‘клатити (се)’ а нарочито *џломайи се* ‘јак се чешати, драпати’, тако што би им свима у основи било значење ‘кретати се или правити **покрет тамо-амо**’. Под овај заједнички именитељ потпадала би и сва „акустична” значења, иначе у српском реализована у облицима са експресивним суфиксом **-оть-* (в. нап. 10). Штавише, ако се дозволи развој ‘луп(е)гати, галамити’ → ‘лагати галамећи, хвалишући се’, ту би се могла сместити чак и породица нејасне именице *џламаза* ‘варалица, шарлатан’ → ‘готован’ (в. нап. 11) као поствербал глагола са интензификатором *-z-*. Наравно, без компаративне словенске грађе, све су ово ипак само спекулације.

3.2.2. Ако се, поново, пође од придева *ѓроман* (имајући у виду и његову варијанту *оѓроман*¹⁹), као предлогак се може узети и глагол *ѓромийи* 'грмети; тући из ватреног оружја', а рефлексивно *ѓромийи се* 'тешко радити, мучити се', 'борити се' (Ж. Дачић, Темнић, РСА). Са творбеног становишта, оваквим тумачењем се преко (истина непосредчених али реално могућих) облика са различитим глаголским суфиксима (-*ор*, -*оий* итд.), лако могу објаснити придевски облици са проширењима: *ѓром-оий-ан*, *ѓром-ор-ан*, *ѓром-ор-аий-ан*, а даљим експресивним нарастањем и *ѓром-ор-ад-ан*, *ѓром-ул-ан*. За ову анализу је значајно и то што већина њих има и пандане са иницијалним *ѓл*:- *ѓлом-ор-ан*, *ѓлом-ар-ан*, *ѓлом-оий-ан*, *ѓлом-ор-аий-ан* (углавном у ист. Србији и *ѓлом-оий-ур-ан* / *ѓлом-уий-ур-ан* итд.) Међутим, у случају оваквог тумачења, семантичка разлика је велика (чак и у оквиру глаголских облика), и придевска значења би се морала ослањати на извор деноминалног глагола, именицу *ѓром* (о њеном семантичком капацитету в. § 3.2.3.) што у принципу методолошки није у реду. Вероватно другу семантичку нит (са смислом нпр. 'који се не може ни згромити, громом сатрти') представља *незѓроман* 'голем, грдан', па његовим осамостаљивањем од изворног глагола даље и *незѓраман* 'незграпан', *незѓромњасий* 'неправилан, незгодан, гадан' и сл. (Скок 1: 623а s.v. *grmjeti* не тумачи њихову творбу).

3.2.3. Ако се, још једном, пође од придева *ѓроман* (укључујући и варијанту *оѓроман*), крајњи етимон била би именица *ѓром* (по аналогiji са придевима *ѓром-ак*, *ѓром-асий*, *ѓром-ул-ан*), која има семантички потенцијал да изрази не само изразиту јачину већ и прекомерну снагу (што се поистовећује са величином: 'јак, снажан' → 'велик'), како у српском (*ѓромоласан* 'громак, продоран' али и *ѓромосийасан* 'јако велик', Скок 1: 623 s.v. *grmjeti*),²⁰ тако и у осталим слов. језицима.²¹ За двојност семантике (изворну или накнадну?) која због синестезије проистиче из именице *ѓром*, уп. *оѓромно* adv. 'веома много; у великом броју'; 'изузетно гласно, громко' (РСА). Важан семантички моменат је и чињеница да велики предмети привлаче удар грома.

3.2.4. Са семантичке стране је замисливо, а са формалне компликовано – мада је у експресивној творби много тога могуће – и извођење од *ѓромада* (< псл. *gromada / *gramada, о томе в. Скок 1: 606; SP 8: 224–226²²). И та именица изведена (ретким) суфиксом *-*ada*²³ од пие. **grem-* < **ger-* 'скупљати,

¹⁹ Иако није имао овај облик из РСА, Скок за његову варијанту *оѓроман* исправно држи да није русизам (Скок 1: 606b s.v. *gramada*), у том смислу в. и примере на *о-* у РСА, као и прилог *оѓромно*.

²⁰ Такође *ѓромолесан* adj. 'необуздан, нагао; нескладан, неотесан' Сврљиг, *ѓромолесник* m. 'нагао човек' Сврљиг, Пирот, Гружа (РСА).

²¹ Нпр. пол. заст. *grom* 'изузетно јак човек', буг. дијал. (Пловдив) *grom* 'изванредно тежак предмет' итд. (SP 8: 228229).

²² Тамо и коментар: „о alternacji *d* : *zd*, nierzadkiej w słow., zob. *gluzdъ*, por. Brückner KZ XLV 52–55”.

²³ Док Славски управо поводом ове именице, у одељку о суфиксима -*da*: -*zda* (за које истиче да иду по правилу на вербалне коренове) заправо не тумачи основу на коју је тај суфикс у овом случају додат, већ га само карактерише као „Całkiem wyjątkowy” (Sławski 1974: 63), дотле Вајан чак помишља да је суфикс -*ada* варијанта колективног суфикса -*ady* преобликом глагола *ѓромадиийи*: „On a -*ada* dans v. sl. *gramada* ... et lit. *grāmatas*, qu'on rapproche de skr.

згртати' (који је у *ѓрѓаѓѓи*, *ѓрнуѓѓи*, в. SP I.с.) има семантички потенцијал да означи нешто велико, нагомилано и сл.), преко *ѓромад-ан*, или *ѓрома-з-дан*, затим опет нереалном декопозицијом и убацивањем експресивног инфикса *ѓром-ор-адан*. Таквим тумачењем успоставила би се веза са рус. *громоздкий* (в. § 1.6.3.), међутим, с обзиром на укупни инвентар и хронологију посведочености облика (нарочито оних на *ѓл-*), та могућност, за српски језик, није довољно вероватна.

3.2.5. Облици *ѓроморадан*, *ѓромораѓан*, *ѓроморазан* делују као сложене, али није јасно који би то други део изворно стајао уз именицу *ѓром*, пре него што је почело експресивно алтернирање (укључујући елемент -з-). Могло би се претпоставити да је изворни облик био *ѓромородан* (в. пример из Његоша у § 2.2.4.1. и друге, не увек глаголске, сложене: *ѓромоносан*, *ѓромозласан*, *ѓромосѓасан*) али с обзиром на његову слабу фреквентност не може се искључити ни могућност да је тај облик секундаран. За облик *ѓроморадан* није искључена ни могућност утицаја семантички блиског придева *накарадан*.

3.2.6. У случају да се појави нова грађа, могао би се учинити покушај да се мимо лексичко-семантичке породице придева *ѓломазан* протумачи именица *ѓромаз* 'јак, снажан глас', 'грлат човек' (у оба значења посведочена у Црној Гори, в. § 2.2.2.) – или сама за себе или заједно са семантички и ареално блиском, дубровачком и далматинском *ѓламаза* *'човек који галами', 'варалица (на вашарима), шарлатан, готован' (в. § 1.5 и нап. 11), која би и сама таквим повезивањем постала мање изолована.

4. На основу свега изложеног може се сматрати да лексичко-семантичка породица придева *ѓломазан* данас обухвата практично све облике на *ѓл-* и *ѓр-* наведене у § 2.1. нн. и § 2.2. нн. и да је као таква настала (незнано тачно кад али вероватно не у доба прајезика већ знатно касније, на српском тј. српско-хрватском терену) укрштањем тих двеју група речи.

4.1. Реално је претпоставити примарност облика на *ѓл-*, базираних на – изворно глаголском – значењу 'клатити се, ландарати' посведоченом у глаголу *ѓламаѓи* (и његовим интензивираним облицима даље развијене семантике, в. нап. 12) које се (наслањајући се и на поствербале *ѓламаза*, *ѓломаза*, *ѓламеза*) пренело у одговарајуће придевско значење 'трапав, тром, незграпан' (од кога се даље развило и 'велик, крупан, кабаст') као и прилошко 'трапаво, незграпно' – и све то на релативно широком ареалу (в. § 3.1.3.).

4.2. Други крак лексичко-семантичке породице, са облицима на *ѓр-*, иако и сам неивесног (в. § 3.2.1. – § 3.2.4.) али свакако посебног порекла, са – изворно придевском – семантиком 'јак, снажан' (потом и 'велик, огроман' – и претежно југозападног, црногорско-далматинског ареала) накнадно се наслонио, наслојио и прожео првобитну лексичко-семантичку скупину.

grāma 'tas, groupe des hommes', et qui peut, par réflexion sur le verbe *gromaditi*, présenter -ada pour -adi de même que le collectif r. *goljadá* 'misérables'" (VAILLANT 1974: 491, § 1004).

4.3. Даље етимолошке везе и једне и друге гране засад остају непоуздане (в. § 1.4. – § 1.7.) иако имају паралеле – формалне и семантичке: прва (за коју смо претпоставили да је изворно глаголског порекла) може се упоредити са чеш. *hlomoziti*¹ (које, међутим, и само није коначно и недвосмислено протумачено, в. § 3.1.3.1.) а друга са рус. придевом *громоздкий* који је и сам без јединственог тумачења (в. § 1.6.3.).

4.4. На крају се може закључити да придев *џломазан*, са целом својом лексичко-семантичком породицом, услед експресивности и формалне и семантичке разуђености – при том у условима крајње неизвесних веза на словенском терену, мора остати у групи оних речи које се никад не могу протумачити са потпуном поузданошћу, већ само са разумно вероватном претпоставком, каква је овде изнета у § 3.1.3.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Божанић, Михаило, Растислава Тривунац. Рјечник дубровачког говора. *Српски дијалектолошки зборник* 49 (2002): 1–458.
- Вук Стефановић Караџић. *Српски рјечник*. Београд: Штампарија Краљевине Југославије, 1935⁴.
- Гаговић, Светозар. Из лексике Пиве (село Безује). *Српски дијалектолошки зборник* 51 (2004): 1–312.
- Далмација, Стево. *Рјечник џовора Појкозарја*. Бања Лука: Глас српски – Графика, 2004.
- Ђоковић, Љубомир. *Говорни драгуљи никшићког краја: рјечник мање њознатих ријечи и друђи љрилози*. Београд: Интерпрес, 2005.
- ЕСУМ – *Етимологічний словник української мови*, 1–. Київ: Наукова думка, 1982–.
- Жугић, Радмила. Речник говора јабланичког краја. *Српски дијалектолошки зборник* 52 (2005): 1–470.
- Јовичић, Мирко. *Крајишки рјечник: особенице уначке (уз стіогодишњицу љрајања имена Дрвара)*. Београд: М. Јовичић, 2003.
- Клајн, Иван. *Творба речи у савременом српском језику*, 1–2. Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Матица српска, 2003.
- Лазић, Анђелка. *Речник џовора Мачве*. Шабац: Културни центар, 2008.
- Поповић, Момчило, Драгољуб Петровић. О говору Спича: Грађа. *Српски дијалектолошки зборник* 56 (2009): 1–275.
- РСА – *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, 1–. Београд: САНУ, 1959–.
- РСГВ – *Речник српских џовора Војводине*, 1–10 (ур. Драгољуб Петровић). Нови Сад: Тиски цвет, 2000–2010.
- Станић, Милија. *Ускочки речник*, I–II. Београд: Научно дело, 1990–1991.
- Стијовић, Рада. Из лексике Васојевића. *Српски дијалектолошки зборник* 36 (1990): 121–380.
- ТСРЯ – *Толковый словарь русского языка (с включением сведений о происхождении слов)* (отв. ред. Н. Ю. Шведова). Москва: Издательский центр Азбуковник, 2008.
- ФАСМЕР, Макс. *Этимологический словарь русского языка*, I–IV (перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева). Москва: Прогресс, 1986–1987².
- Цыганенко, Галина П. *Этимологический словарь русского языка*. Киев: Радянська школа, 1989².
- Черных, Павел Я. *Историко-этимологический словарь современного русского языка*, I–II. Москва: Русский язык медиа, 2007⁸.
- ЭСБМ – *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, 1–. Мінск: Навука і тэхніка, 1987–.
- ЭССЯ – *Этимологический словарь славянских языков*, 1–. Москва: Издательство Наука, 1974–.

*

ВАВИЋ, Stjepan. Sufiksalna tvorba pridjeva u suvremenom hrvatskom ili srpskom književnom jeziku. *Rad JAZU* 344, Odjel za filologiju knj. XIV (1966): 63–256.

ВАВИЋ, Stjepan. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb: JAZU, Globus 1986.

- МАЧЕК, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Academia, 1968².
 RJA – *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–XXIII. Zagreb: JAZU, 1880–1974.
 SKOK, Petar. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV. Zagreb: JAZU, 1971–1974.
 SŁAWSKI, Franciszek. *Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego*. SP 1 (1974), 43–141.
 SNOJ, Marko. *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan, 2003².
 SP – *Słownik prasłowiański*, 1–. Wrocław, etc.: Ossolineum PAN, 1974–.
 VAILLANT, André. *Grammaire comparée des langues slaves*. Tome IV. La formation des noms. Paris: Éditions Klincksieck, 1974.

Jasna Vlajić-Popović

S.-CR. *GLŌMĀZAN* ‘HULKING, GROSS; CUMBERSOME, UNWIELDY’
 – BETWEEN ITS RARE SLAVIC COUNTERPARTS AND MULTIPLE DOMESTIC INTER-
 PRETATIONS

S u m m a r y

This paper focuses on the S.-Cr. adjective *glōmāzan* / *glōmāzan*, *-zna*, *-zno* ‘hulking, gross; unwieldy, cumbersome’ with the goal of defining its broader lexical-semantic word family and proposing a reasonable enough etymological interpretation – since the previous mentions of the word, occurring in Skok’s as well as both Proto-Slavic dictionaries, have not resulted in conclusive solution(s). The fairly high formal diversity of this adjective, both phonetic (alternation of liquids in the initial syllable, variation of vowels *-o-*, *-a-*, *-e-* in the base) and word-formative (widening of the base with different formants: *-ač-*, *-ar-*, *-or-*, *-ot-*, *-ur-*, often even doubled) is indicative of its expressive character. After making an inventory of all formally and semantically relevant forms, proposed as most probable is the derivation from the noun *glomaza* ‘something big, clumsy’, a postverbal from *glomāzati* / *glamāzati* ‘to wander, *oscillate’, *glāmzati* ‘to walk long and with difficulty’ etc., themselves originating from *glamati* ‘to totter, wobble, flop, wiggle, sway loosely’ widened by the intensifier *-z-*. So far the latter verb has not been etymologically interpreted either (although it can be related to Cz. *hlomoziti* ‘to swing, sway’, probably of onomatopoeic origin). The circumstances cannot be determined under which intertwining and contamination have taken place between forms in *gl-*, among which the semantics of clumsiness (characteristic of hard walking) is dominant, and those in *gr-* with slightly prevailing meanings of extreme strength and size (that can also hamper walking), all ultimately derivable from *grom* ‘thunder’. It is concluded that for such highly expressive and formally variable words a firm and undisputable etymology can hardly be reached, so it is sufficient to provide a plausible enough explanation, like the one presented here.

Институт за српски језик САНУ
 Кнез-Михаилова 36, 11000 Београд, Србија
jasna.vlajic@isj.sanu.ac.rs